

หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ*

THE PRINCIPLE OF SELF-RELIANCE IN BUDDHISM AND THE CONCEPT OF SUFFICIENCY ECONOMY ACCORDING TO HIS MAJESTY THE KING'S INITIATIVE

บุญจรรย์ ยิงธนาทร

Punnasorn Yingtanatron

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Graduate Studies Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus, Thailand

Corresponding Author's E-mail: punnasorn.th@gmail.com

วันที่รับบทความ : 7 กุมภาพันธ์ 2569; วันแก้ไขบทความ 14 กุมภาพันธ์ 2569; วันตอบรับบทความ : 16 กุมภาพันธ์ 2569

Received 7 February 2026; Revised 14 February 2026; Accepted 16 February 2026

แปลจากหนังสือ : หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ

ผู้เขียน : พระมหาจุฑาธนา นรเชฎฐ์ ป.ธ. 9

ผู้แปล : พระมหาจุฑาธนา นรเชฎฐ์ ป.ธ. 9

สำนักพิมพ์ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสำนักพิมพ์

และสายส่งดวงแก้ว

ปีที่พิมพ์ : 2557

จำนวนหน้า : 119

Citation:

* บุญจรรย์ ยิงธนาทร. (2569). หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(1), 1454-1468.

Punnasorn Yingtanatron. (2026). The Principle Of Self-Reliance In Buddhism And The Concept Of Sufficiency Economy According To His Majesty The King's Initiative.

Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(1), 1454-1468.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

บทนำ

หนังสือเล่มนี้ได้เน้นการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเอง และมีวัตถุประสงค์ในการอธิบายและถ่ายทอดแนวคิด “หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนา กับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” ให้เข้าใจได้โดยง่าย เห็นความสอดคล้องเชิงหลักการ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน อันเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้ากับปรัชญาการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนความพอดี ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอย่างมั่นคง สมดุล และยั่งยืนในสังคมไทยทั้งในปัจจุบันและอนาคต หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดสำคัญที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในคำสอนของพระพุทธเจ้า และมีความหมายลึกซึ้งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์มาอย่างยาวนาน ผู้เขียนให้ความสนใจในประเด็นนี้ตั้งแต่ครั้งศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเมื่อกว่าสิบปีก่อน แม้จะเคยมีโอกาสศึกษาประเด็นการพึ่งตนเองมาแล้วในระดับหนึ่ง แต่การศึกษาดังกล่าวยังมุ่งเน้นบริบทเชิงพื้นที่และศักยภาพของชุมชนเป็นสำคัญ มิได้เจาะลึกถึงหลักการพึ่งตนเองในเชิงพุทธธรรมโดยตรง จึงยังขาดความเข้าใจในมิติทางพระพุทธศาสนาอย่างรอบด้าน เมื่อมีโอกาสทบทวนและพัฒนาความคิดอย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนเห็นว่า หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดที่มีความท้าทายต่อคติความเชื่อดั้งเดิมของสังคมชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล ซึ่งนิยมพึ่งพาอำนาจของเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้จุดประกายแนวคิดใหม่ ด้วยการชี้ให้เห็นว่าความพ้นทุกข์มิได้เกิดจากการอ่อนน้อมหรือการดลบันดาล หากเกิดจากการฝึกฝนและพัฒนาตนเองตามหลักอริยสัจ 4 และมรรคมีองค์ 8 ตลอดจนการประกาศพระธรรม พระองค์ทรงเน้นย้ำอยู่เสมอว่า ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและการเข้าถึงความหลุดพ้น ขึ้นอยู่กับความเพียรพยายามของบุคคลแต่ละคน มิได้ขึ้นอยู่กับอำนาจของผู้ใด บริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ล้วนมีหน้าที่ต้องพึ่งตนเองในการประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทยร่วมสมัยกลับพบว่า แนวปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยยังเอนเอียงไปสู่การพึ่งพาอำนาจภายนอก การบวงสรวงอ่อนน้อม และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม

สำหรับหนังสือเล่มนี้ พิมพ์ครั้งแรก รูปเล่มหนังสือมีขนาด 145X215X10 มม. น้ำหนัก 300 กรัม ชนิดกระดาษเป็นกระดาษถนอมสายตา จัดพิมพ์โดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด สำนักพิมพ์และสายส่งดวงแก้ว พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัดสำนักพิมพ์และสายส่งดวงแก้ว พิมพ์แรกที่พิมพ์ พ.ศ. 2557 จำนวนที่จัดพิมพ์ 1,000 เล่ม เพื่อจำหน่ายเล่มละ 100 บาท เนื้อหา

สาระของหนังสือเล่มนี้ มีจำนวนทั้งหมด 5 บท จำนวน 119 หน้า มีลักษณะรูปเล่ม ใช้โทนปกสีฟ้าและสีเขียว ทำให้รูปเล่มดูเด่น มีพระพุทธรูปตั้งอยู่บนเนินที่สูงมีภูเขาล้อมรอบ มีทุ่งนาสีเขียว และมีรูปภาพเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ด้านล่างทางซ้ายมือ มีชื่อผู้เขียนคือ พระมหาพุทธณา นรเชฎฐ ป.ธ. 9, ดร. ส่วนปกด้านหลังเป็นสีฟ้า มีรูปคนกำลังใส่บาตรพระสงฆ์ มีภูเขาและทุ่งนาสีเขียว และมีข้อความเขียนว่า หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาเป็นหลักการใหม่ที่ ทำทายต่อแนวคิดดั้งเดิมของสังคมชาวชมพูทวีปในยุคนั้น ที่ยังหวังพำอานาจของพระพรหมหรือเทพเจ้าเบื้องต้นด้วยการบวงสรวงอ่อนวอนอยู่ พระพุทธเจ้าเป็นผู้จุดประกายทางแนวคิดใหม่นี้ให้เกิดขึ้นแก่ชาวชมพูทวีป โดยหลังจากที่ทรงค้นพบ หลักแห่งความจริงอันประเสริฐที่เรียกว่าอริยสัจ 4 ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ได้เสด็จจาริกไปยังที่ต่าง ๆ เพื่อประกาศหลักสัจธรรมแก่หมู่ประชาชนทุกชนชั้นวรรณะ หลักธรรมที่พระองค์ ทรงแสดงอาจมีแตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่ฟังพระธรรมเทศนาในครั้งนั้น ๆ แต่สิ่งที่แฝงอยู่ในพระธรรมเทศนาทุกครั้งมีนัยยะว่า พระองค์ทรงเน้นหลักการที่สำคัญที่แตกต่างจากลัทธิคำสอนเดิมที่มีอยู่ในสมัยนั้น คือ การพึ่งตนเอง หรือการพัฒนาตนเองด้วยตนเอง สำหรับข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ คือ พระมหาพุทธณา นรเชฎฐ, หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสำนักพิมพ์และสายส่งดวงแก้ว), 2557. ISBN : 978-616-300-881-7

หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

หนังสือเล่มนี้นำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดและสาระสำคัญของ “หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” โดยมุ่งอธิบายรากฐานทางความคิดของการพึ่งตนเองที่ปรากฏในคำสอนของพระพุทธเจ้า อันเน้นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์จากภายใน ทั้งในมิติทางศีลธรรม จิตใจ และปัญญา ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นปรัชญาการดำรงชีวิตที่ตั้งอยู่บนความพอดี ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หนังสือเล่มนี้พยายามเชื่อมโยงให้เห็นความสอดคล้องเชิงหลักการระหว่างพุทธธรรมกับแนวพระราชดำริ เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าทั้งสองแนวคิดล้วนมุ่งสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนแก่ชีวิต บุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม

ดังนั้น หนังสือเล่มนี้จึงมิได้มุ่งเพียงเสนอเนื้อหาเชิงทฤษฎีหรือการอธิบายหลักธรรม และปรัชญาในเชิงนามธรรมเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำหลักการพึ่งตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจริง เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างเกื้อกูลและยั่งยืน ซึ่งเนื้อหาประกอบด้วย

บทที่ 1 บทนำ

ได้กล่าวถึง หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญของคำสอนที่สะท้อนความแตกต่างอย่างชัดเจนจากศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของสังคมชมพูทวีป ซึ่งมุ่งพึ่งพาอำนาจของพระพรหมและเทพเจ้าผ่านการบวงสรวงอ้อนวอน พระพุทธเจ้าทรงเสนอแนวคิดใหม่โดยชี้ให้เห็นว่า ความเจริญและความพ้นทุกข์ของมนุษย์มิได้เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติ หากเกิดจากการพัฒนาตนเองด้วยตนเองตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา การอุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนาและการสถาปนาองค์กรสงฆ์จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้สังคมชมพูทวีปก้าวสู่ยุคแห่งการพัฒนาสติปัญญา การแสวงหาความรู้ และการพึ่งตนเองอย่างมีเหตุผล

แนวคิดการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาครอบคลุมตั้งแต่การดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานอย่างมั่นคง ไปจนถึงเป้าหมายสูงสุดคือการหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวง อันเป็นอุดมการณ์แห่งพระนิพพาน หลักธรรมต่าง ๆ เช่น ไตรสิกขา ทิศ 6 ภูมิธรรมมีกัตถประโยชน์ นาถกรรมธรรม และหลักการพัฒนาศังคม ล้วนสามารถประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคนและสังคมได้อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม หลักการพึ่งตนเองกลับมิได้รับความสนใจอย่างจริงจัง ทั้งในทางวิชาการและการปฏิบัติในสังคมไทย ขณะที่การพัฒนาประเทศตามกระแสทุนนิยมตะวันตกได้ก่อให้เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณธรรมอย่างกว้างขวาง สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นความจำเป็นในการหวนกลับมาทบทวนหลักการพึ่งตนเองตามพุทธธรรม เพื่อเป็นฐานคิดในการพัฒนาชีวิตและสังคมไทยอย่างมั่นคง สมดุล และยั่งยืน

บทที่ 2 หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาและตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ได้กล่าวถึง การพึ่งตนเองตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่มุ่งเน้นการฝึกฝนและยกระดับตนเองอย่างเป็นลำดับ จากระดับพื้นฐานของการดำรงชีวิตไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือการเข้าถึงที่พึ่งอันประเสริฐ ได้แก่ พระนิพพาน หลักการดังกล่าวตั้งอยู่บนการปฏิบัติตามพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักแห่งการกระทำหรือการสร้างที่พึ่งแก่ตนเองที่

เรียกว่า “นาถกรรมธรรม” ซึ่งมุ่งให้บุคคลพัฒนาตนเองทั้งทางกาย วาจา ใจ และสติปัญญา จนสามารถละกิเลสอาสวะทั้งปวงได้อย่างสิ้นเชิง การพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนามีได้มุ่งเพียงความอยู่ดีกินดีหรือความมั่นคงทางวัตถุเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการพัฒนาภายในที่ทำให้มนุษย์มีอิสรภาพทางจิตใจ เมื่อบุคคลสามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริงแล้ว ย่อมสามารถเกื้อกูลและช่วยเหลือผู้อื่นให้พัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายเดียวกันได้ อันเป็นการสร้างสังคมแห่งการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

ในขณะเดียวกัน การพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เน้นการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ พอมี พอกิน พอใช้ และสอดคล้องกับศักยภาพของตนเองและครอบครัว โดยตั้งอยู่บนหลักทางสายกลาง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พร้อมทั้งมีความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญ หลักการดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรม รวมถึงในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และสังคมโดยรวม เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม จะเห็นว่าหลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีจุดร่วมสำคัญ คือ การไม่ดำเนินชีวิตอย่างสุดโต่ง ไม่ฟุ้งเฟ้อ และไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไป แต่เน้นการรู้จักประมาณตน มีสติ มีปัญญา และมีคุณธรรมเป็นฐาน การนำหลักการเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม ย่อมช่วยลดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม และสร้างความมั่นคงทางชีวิตได้ตามอัตราภาพ อย่างไรก็ตาม การพึ่งตนเองมิใช่เรื่องที่เกิดขึ้นได้โดยง่าย เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์มักเลือกความสะดวกและการพึ่งพาผู้อื่นมากกว่าความเพียรพยายามด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้หลักการพึ่งตนเองจึงควรได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสังคมไทยที่ยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนต่อพระพุทธศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียง การฟื้นฟูความเข้าใจที่ถูกต้องต่อหลักการพึ่งตนเองจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มั่นคง สมดุล และยั่งยืนในระยะยาว

บทที่ 3 เปรียบเทียบการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ได้กล่าวถึง หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาและการพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีทั้งความสอดคล้องและความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ในด้านความสอดคล้อง ทั้งสองแนวคิดต่างให้ความสำคัญต่อการกระทำหรือการสร้างที่พึ่งแก่ตนเองเป็นหลัก โดยเน้นความเพียรพยายามและความรับผิดชอบของบุคคล มากกว่าการรอคอยความช่วยเหลือจากผู้อื่น นอกจากนี้ ทั้งสองยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจควบคู่กันไป มิได้มุ่งเน้นเพียงมิติใดมิติหนึ่ง แม้พระพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญต่อจิตใจในเชิง

ลึกเป็นพิเศษก็ตาม อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสอดคล้องกันคือ การไม่ละเลยสังคมส่วนรวม แม้ในระยะแรกของการพึ่งตนเอง ทั้งสองแนวคิดจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองเป็นหลัก แต่ในกระบวนการดังกล่าว บุคคลยังคงดำรงชีวิตอยู่ภายใต้กฎระเบียบของกลุ่ม ชุมชน และสังคม และเมื่อสามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงแล้ว จึงหันมาร่วมมือและบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนา เมื่อบุคคลบรรลุถึงปรมาตถประโยชน์คือพระนิพพานแล้ว ย่อมสามารถเกื้อกูลผู้อื่นได้ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ไม่ยึดติดในประโยชน์ส่วนตน

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างสำคัญระหว่างทั้งสองแนวคิดอยู่ที่เป้าหมายและกระบวนการ กล่าวคือ หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนามีเป้าหมายสูงสุดถึงการดับสิ้นกิเลสอาสวะทั้งปวงและการบรรลุพระนิพพาน ขณะที่การพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นการสร้างความสุข ความมั่นคง และความยั่งยืนของชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในโลกปัจจุบันเท่านั้น ด้วยเหตุที่เป้าหมายแตกต่างกัน กระบวนการในการบรรลุเป้าหมายจึงแตกต่างกันตามไปด้วย โดยพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญาอย่างครบถ้วนเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน สัมปรายภพ และประโยชน์อย่างยิ่ง ส่วนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระบวนการเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันเป็นหลัก มิได้มุ่งการชำระจิตใจให้หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะเช่นเดียวกับพระพุทธศาสนา

บทที่ 4 รูปแบบการพึ่งตนเองที่พึงประสงค์

ได้กล่าวถึง หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาและการพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีทั้งความสอดคล้องและความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ในด้านความสอดคล้อง ทั้งสองแนวคิดต่างให้ความสำคัญต่อการกระทำหรือการสร้างที่พึ่งแก่ตนเองเป็นหลัก โดยเน้นความเพียรพยายามและความรับผิดชอบของบุคคล มากกว่าการรอคอยความช่วยเหลือจากผู้อื่น นอกจากนี้ ทั้งสองยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจควบคู่กันไป มิได้มุ่งเน้นเพียงมิติใดมิติหนึ่ง แม้พระพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญต่อจิตใจในเชิงลึกเป็นพิเศษก็ตาม อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสอดคล้องกันคือ การไม่ละเลยสังคมส่วนรวม แม้ในระยะแรกของการพึ่งตนเอง ทั้งสองแนวคิดจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองเป็นหลัก แต่ในกระบวนการดังกล่าว บุคคลยังคงดำรงชีวิตอยู่ภายใต้กฎระเบียบของกลุ่ม ชุมชน และสังคม และเมื่อสามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงแล้ว จึงหันมาร่วมมือและบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนา เมื่อบุคคลบรรลุถึงปรมาตถประโยชน์คือพระนิพพานแล้ว ย่อมสามารถเกื้อกูลผู้อื่นได้ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ไม่ยึดติดในประโยชน์ส่วนตน

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างสำคัญระหว่างทั้งสองแนวคิดอยู่ที่เป้าหมายและกระบวนการ กล่าวคือ หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนามีเป้าหมายสูงสุดถึงการดับสิ้นกิเลสอาสวะทั้งปวงและการบรรลุพระนิพพาน ขณะที่การพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นการสร้างความสุข ความมั่นคง และความยั่งยืนของชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในโลกปัจจุบันเท่านั้น ด้วยเหตุที่เป้าหมายแตกต่างกัน กระบวนการในการบรรลุเป้าหมายจึงแตกต่างกันไปด้วย โดยพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญาอย่างครบถ้วนเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน สัมปรายภพ และประโยชน์อย่างยิ่ง ส่วนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระบวนการเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันเป็นหลัก มิได้มุ่งการชำระจิตให้หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะเช่นเดียวกับพระพุทธศาสนา

บทที่ 5 บทสรุป

ได้กล่าวถึง หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาและการพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่นำเสนอไว้ในบทที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา โดยเฉพาะการพึ่งตนเองด้านสติปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการเข้าถึงที่พึ่งอันประเสริฐคือพระนิพพาน อันหมายถึงความสิ้นไปแห่งกิเลสอาสวะทั้งหลาย และความเป็นอิสระอย่างแท้จริงของจิตใจ อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาไม่ได้ละเลยการพึ่งตนเองในระดับพื้นฐาน คือการพึ่งตนเองด้านร่างกายและจิตใจ เนื่องจากทั้งสองด้านเป็นรากฐานสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาปัญญาได้อย่างสมบูรณ์ จึงอาจกล่าวได้ว่าการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนามีทั้งในระดับโลกียธรรม คือการดำรงชีวิตอยู่ในโลกอย่างปกติสุขด้วยปัจจัย 4 ที่เพียงพอ และในระดับโลกุตระธรรม คือการพัฒนาตนเองให้เข้าถึงความเป็นพระอรหันต์ โดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักนาถกรรม 10 ประการและสติปัญญาอย่างครบถ้วน

เป้าหมายของการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนา แม้จะมุ่งประโยชน์เพื่อตนเองเป็นหลักในระยะแรก แต่เมื่อบุคคลพัฒนาตนเองได้อย่างสมบูรณ์แล้ว ย่อมสามารถบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นและสังคมได้อย่างแท้จริง ด้วยจิตใจที่เป็นอิสระจากโลกธรรมทั้งหลาย ส่วนการพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นการดำรงชีวิตตามทางสายกลาง โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตนเอง พร้อมด้วยเงื่อนไขด้านความรู้และคุณธรรม เพื่อให้บุคคล ครอบครัว และชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน เป้าหมายสำคัญคือการสร้างความสมดุล ความมั่นคง และความยั่งยืนของชีวิต เศรษฐกิจ สังคม

และสิ่งแวดล้อมในโลกปัจจุบัน ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาปัจเจกบุคคลสู่เป้าหมายสูงสุดในระดับโลกุตระธรรม ขณะที่การพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการพึ่งตนเองในระดับโลกียธรรม เพื่อความอยู่ดีมีสุขของสังคมโดยรวม แม้จะมีเป้าหมายต่างระดับกัน แต่ทั้งสองแนวคิดสามารถเกื้อกูลและเสริมกันได้ในพัฒนาคนและสังคมอย่างสมดุลและยั่งยืน

บทวิจารณ์

จุดเด่น

หนังสือเล่มนี้เป็นงานวรรณกรรมที่มีคุณค่าเชิงวิชาการและคุณค่าทางจิตใจอย่างเด่นชัดโดยสามารถผสมผสานองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้ากับบริบทของชีวิตร่วมสมัยได้อย่างกลมกลืน เนื้อหาถ่ายทอดหลักธรรมอย่างลุ่มลึกแต่เข้าใจง่าย สะท้อนให้เห็นการนำธรรมะไปใช้ในการพัฒนาตนเองและสังคม ผู้เขียนสามารถเชื่อมโยงหลักคิดเชิงพุทธกับประสบการณ์ชีวิตจริงได้อย่างมีพลัง ทำให้ผู้อ่านเกิดทั้งความรู้ ความเข้าใจ และแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและปัญญา จึงนับเป็นหนังสือที่มีคุณค่า ทั้งในฐานะงานวิชาการและสื่อสร้างเสริมสุขภาพทางจิตใจอย่างแท้จริง หนังสือเล่มนี้สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ รูปแบบทางวรรณกรรม ภาษาและการนำเสนอ การออกแบบเนื้อหา และความทันสมัย ซึ่งแต่ละประเด็นล้วนสะท้อนจุดเด่นที่ทำให้งานเขียนมีความโดดเด่นและแตกต่างกัน ประกอบด้วย

1. รูปแบบทางวรรณกรรม หนังสือเล่มนี้มีรูปแบบทางวรรณกรรมที่โดดเด่นด้วยการนำเสนอเนื้อหาเชิงอธิบาย วิเคราะห์ และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ ผู้เขียนสามารถถ่ายทอดสาระทางวิชาการควบคู่กับการเล่าเรื่องเชิงแนวคิดได้อย่างกลมกลืน ทำให้เนื้อหาไม่แข็งกระด้างจนเกินไป โครงสร้างการเขียนมีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงเหตุและผลอย่างชัดเจน ส่งเสริมให้ผู้อ่านสามารถติดตามประเด็นสำคัญได้ตลอดทั้งเล่ม อีกทั้งยังสะท้อนมุมมองเชิงลึกทางพระพุทธศาสนาได้อย่างมีน้ำหนักและน่าเชื่อถือ

2. ภาษาและการนำเสนอ ภาษาที่ใช้ในหนังสือมีลักษณะชัดเจน สุกภาพ แล่งงดงามตามแบบภาษาเชิงวิชาการ แต่แฝงด้วยความเรียบง่ายและเป็นกันเอง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้โดยไม่ต้องรู้สึกรังเกียจ ผู้เขียนเลือกใช้ถ้อยคำอย่างระมัดระวัง มีความถูกต้องตามหลักภาษาและศัพท์ทางพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งอธิบายความหมายอย่างเหมาะสม ส่งผลให้หนังสือเล่มนี้สามารถเข้าถึงผู้อ่านได้ทั้งในวงวิชาการและผู้อ่านทั่วไป

3. การออกแบบเนื้อหา การออกแบบเนื้อหาในหนังสือมีความเป็นระบบและครอบคลุม โดยแบ่งออกเป็น 5 บท เรียงลำดับจากการปูพื้นฐานแนวคิดและกรอบความคิดทางพระพุทธศาสนา ไปสู่การวิเคราะห์เชิงลึก การเปรียบเทียบ และการประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมร่วมสมัย โครงสร้างดังกล่าวช่วยให้ผู้อ่านค่อย ๆ สร้างความเข้าใจอย่างเป็นลำดับขั้น และมองเห็นภาพรวมของสาระสำคัญได้อย่างชัดเจน

4. ความทันสมัย หนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นถึงความทันสมัยในการเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับปัญหาและบริบทของสังคมปัจจุบัน ผู้เขียนสามารถนำแนวคิดดั้งเดิมมาประยุกต์อธิบายสถานการณ์ร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม ทำให้หลักธรรมมีชีวิตและมีความหมายต่อการดำเนินชีวิตจริง

โดยสรุป หนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นถึงความทันสมัยในการประยุกต์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาตนเองและสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีคุณภาพ ทั้งในมิติทางปัญญา จริยธรรม และการดำรงชีวิต จึงนับเป็นงานที่มีคุณค่าต่อการศึกษาและการนำไปใช้ในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

จุดด้อย

หนังสือ “หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” เป็นผลงานทางวิชาการที่มีคุณค่าในการเปิดมุมมองใหม่ต่อการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับแนวคิดการพัฒนาสังคมร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม เช่นเดียวกับงานวิชาการทั่วไป หนังสือเล่มนี้ยังมีประเด็นบางประการที่สามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้ เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์และการเข้าถึงของเนื้อหาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น การวิจารณ์หนังสือเล่มนี้สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

1. เนื้อหาบางตอน เนื้อหาบางตอนมีการอธิบายรายละเอียดในเชิงทฤษฎีค่อนข้างยาว และซ้ำในบางประเด็น โดยเฉพาะในส่วนการอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้อ่านบางกลุ่มอาจรู้สึกว่าคุณค่าไม่กระชับเท่าที่ควร หากมีการสรุปหรือยกตัวอย่างเชิงรูปธรรมเพิ่มเติม อาจช่วยให้เนื้อหาเข้าใจง่ายและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

2. ภาษาเชิงวิชาการและศัพท์เฉพาะ หนังสือใช้ภาษาเชิงวิชาการและศัพท์เฉพาะทางพระพุทธศาสนาในระดับค่อนข้างสูง แม้จะเหมาะสมกับผู้อ่านในแวดวงวิชาการ แต่สำหรับผู้อ่านทั่วไปอาจต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจ หากมีการอธิบายศัพท์สำคัญเพิ่มเติมหรือจัดทำภาคผนวกคำศัพท์ อาจช่วยขยายฐานผู้อ่านได้กว้างขึ้น

3. การเชื่อมโยงเชิงปฏิบัติ แม้หนังสือจะนำเสนอการเปรียบเทียบแนวคิดได้อย่างลึกซึ้ง แต่ในบางส่วนยังขาดตัวอย่างเชิงปฏิบัติที่ชัดเจนในระดับชีวิตประจำวันหรือระดับชุมชน การเพิ่มกรณีศึกษา หรือสถานการณ์ตัวอย่าง อาจช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพการนำแนวคิดไปใช้จริงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. โครงสร้างบางส่วนของเนื้อหา โครงสร้างเนื้อหาในบางบทมีความหนาแน่นของข้อมูลสูง ทำให้ผู้อ่านต้องใช้สมาธิอย่างต่อเนื่อง หากมีการแบ่งหัวข้อย่อยหรือสรุปสาระสำคัญท้ายบทอย่างเป็นระบบมากขึ้น จะช่วยให้การติดตามเนื้อหามีความราบรื่นและเป็นมิตรต่อผู้อ่านมากยิ่งขึ้น

โดยสรุป หนังสือ “หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” เป็นงานวิชาการที่มีคุณค่าอย่างยิ่งทั้งในเชิงแนวคิดและสาระทางพุทธปรัชญา แม้จะมีข้อจำกัดบางประการในด้านการนำเสนอและการเข้าถึงผู้อ่านบางกลุ่ม แต่จุดด้อยดังกล่าวมิได้ลดทอนคุณค่าหลักของหนังสือ หากได้รับการปรับปรุงเพิ่มเติม ก็จะช่วยยกระดับหนังสือเล่มนี้ให้เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการที่สมบูรณ์และทรงคุณค่ายิ่งขึ้นต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาและการพัฒนาศึกษาไทย

วิเคราะห์ประเด็นของคุณค่าของหนังสือ

หนังสือเรื่อง “หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” ได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าของการพัฒนามนุษย์และสังคมบนฐานของการพึ่งตนเองอย่างมีสติและปัญญา โดยเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับปรัชญาการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย หนังสือเล่มนี้มีได้มุ่งเสนอเพียงแนวคิดเชิงทฤษฎี หากแต่สะท้อนคุณค่าที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การจัดการสังคม และการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน คุณค่าเด่นชัดของหนังสือสามารถวิเคราะห์ได้ 5 ด้าน ดังนี้

1. คุณค่าด้านสังคม หนังสือ “หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” ช่วยเปิดมุมมองให้สังคมเห็นความสำคัญของการพึ่งตนเองอย่างมีดุลยภาพ ไม่ยึดติดกับการพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไป ส่งเสริมความเข้มแข็งของบุคคล ครอบครัว และชุมชน อันเป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่มั่นคงและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

2. คุณค่าด้านการศึกษา หนังสือเล่มนี้มีคุณูปการต่อการศึกษาในฐานะแหล่งองค์ความรู้เชิงบูรณาการ ที่เชื่อมโยงพระพุทธศาสนากับแนวคิดการพัฒนาสมัยใหม่ สามารถใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอน การศึกษาค้นคว้า และการวิจัยในสาขาพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ และการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างเหมาะสม

3. คุณค่าด้านจริยธรรมและคุณธรรม หนังสือมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูคุณค่าทางจริยธรรมในสังคมร่วมสมัย โดยเน้นการดำเนินชีวิตด้วยความพอประมาณ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและผู้อื่น การมีสติรู้เท่าทันตนเอง และการลดละความโลภ ความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาทางสังคมในปัจจุบัน

4. คุณค่าด้านการพัฒนามนุษย์และจิตใจ หนังสือชี้ให้เห็นแนวทางการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน ทั้งด้านกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยใช้หลักการพึ่งตนเองเป็นแกนกลาง ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักพัฒนาศักยภาพภายในของตนเองอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่ความมั่นคงทางใจและความสุขที่ยั่งยืน

5. คุณค่าด้านนโยบายและการพัฒนาประเทศ หนังสือเล่มนี้สามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยเสนอทางเลือกของการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของความพอเพียง การพึ่งตนเอง และคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยและสามารถนำไปปรับใช้ได้ในระดับชุมชน องค์กร และประเทศชาติ

หลักธรรมที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้

หนังสือเล่มนี้ถือเป็นแหล่งรวมของหลักธรรมที่เน้นการพัฒนาจิตใจและการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ตามแนวพระพุทธศาสนา โดยผู้เขียนได้นำเสนอหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเอง การพัฒนาศักยภาพภายในของมนุษย์ และการดำรงชีวิตอย่างสมดุลท่ามกลางสังคมร่วมสมัย เนื้อหาสะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมกับการแก้ปัญหาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมอย่างเป็นระบบ หลักธรรมที่นำเสนอไม่เพียงมีคุณค่าเชิงอุดมคติ หากยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคม โดยหลักธรรมสำคัญที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ได้แก่

1. นาถภณธรรม 10 เป็นหลักธรรมว่าด้วยการสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง ส่งเสริมความเข้มแข็งภายในของบุคคล ทั้งด้านวินัย ความเพียร และความรับผิดชอบต่อตนเอง ประกอบด้วย 1) ศรัทธา ความเชื่อมั่นในคุณพระรัตนตรัย 2) ศีล ความประพฤติดีงามทางกายและวาจา

3) พหุสัจจะ ความเป็นผู้ไถ่ยินได้ฟังมาก ใฝ่รู้ 4) จาคะ ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 5) ปัญญา ความรู้เห็นตามความเป็นจริง 6) ทิริ ความละเอียดรอบาป 7) โอตตปะ ความเกรงกลัวต่อบาป 8) วิริยะ ความเพียรพยายามไม่ย่อท้อ 9) สติ ความระลึกู้เท่าทันกาย ใจ และอารมณ์ 10) สมภาิ ความตั้งมั่นของจิต ธรรมทั้ง 10 ประการนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาตนเองให้มั่นคงทางจิตใจ และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริงทั้งทางโลกและทางธรรม (อง.ทสก. (ไทย) 24/17/25)

2. อริยสัจ 4 เป็นหลักคำสอนที่สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยความจริงอันประเสริฐ ประกอบด้วย 1) ทุกข์ ความทุกข์หรือสภาวะที่ทนได้ยาก เช่น ชาติ ชรา มรณะ การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก และความปรารถนาไม่สมหวัง 2) สมุทัย เหตุแห่งทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา 3) ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ คือ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป 4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือ ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 หรือ มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2551 : 154) อริยสัจ 4 นี้เป็นหลักคำสอนสำคัญที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง และแสดงเป็นธรรมเทศนาสำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา

3. สติปัฏฐาน 4 หลักการเจริญสติในการดำเนินชีวิต เพื่อรู้เท่าทันกาย ใจ และสภาวะธรรม สติปัฏฐานจึง หมายถึง สติ เป็นตัวประธานตั้งมั่นอารมณ์ มีวิเคราะหว่า สมပ္ยุตตรมเมสุ ปมุขา ปธานา หุตวา กายทีสุ อารมมณสุ ติฎูตตี ปฏฐาน ธรรมใดเป็นหัวหน้า คือ เป็นประธานใน สัมပ္ยุตตรมทั้งหลาย แล้วตั้งอยู่ในอารมณ์ทั้งหลาย มีกายเป็นต้น ฉะนั้นธรรมนั้นจึงมีชื่อว่า ปฏฐานสติ เอวปฏฐานนติ สติปัฏฐาน สตินั้นแหละ เป็นประธานในสัมပ္ยุตตรม แล้วตั้งมั่นในอารมณ์มีกายเป็นต้น ฉะนั้น จึงชื่อว่า สติปัฏฐาน (พระสัทธัมมโชติกะ ัมมาจริยะ, 2538 : 130)

4. มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง เป็นหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในฐานะหนทางนำไปสู่ความดับทุกข์ โดยมุ่งหลีกเลี่ยงความสุดโต่งทั้งสองด้าน คือ การหมกมุ่นในกามสุขและการทรมานตนเกินควร หลักการนี้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ไม่พุ่มเพืยและไม่ตั้งเครียดเกินศักยภาพของตน ทั้งสองแนวคิดจึงมุ่งสร้างความสมดุลในการดำเนินชีวิต อันนำไปสู่ความมั่นคง ยั่งยืน และความสงบสุขทั้งในระดับบุคคลและสังคม (ส.ส. (ไทย) 15/3/5)

5. หลักไตรสิกขา ไตรสิกขา ไตรสิกขา คือหลักการฝึกอบรมตนในพระพุทธศาสนา 3 ประการ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อพัฒนาชีวิตและนำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ ศีลเป็นพื้นฐานของความสงบเรียบร้อยทางกายและวาจา สมาธิเป็นการฝึกจิตให้ตั้งมั่นและมีสติ ส่วนปัญญาเป็นความรู้เห็นตามความเป็นจริง หลักทั้งสามเกื้อกูลกันอย่างเป็นระบบ และเป็นหนทางแห่งมรรค ผล และนิพพาน ผู้ปฏิบัติตามย่อมนับกิเลสและเข้าถึงความหลุดพ้นได้ในที่สุด พระพุทธเจ้าตรัสว่า ไตรสิกขานี้เป็นหนทางนำออกจากทุกข์ เป็นวิถีแห่งการเจริญมรรค ผล และนิพพาน ผู้ใดประพฤติตามย่อมหลุดพ้นจากอาสวะได้ในที่สุด (ที.ม. (ไทย) 10/299/160) หลักไตรสิกขาจึงถือเป็นแก่นกลางของการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ซึ่งรวมทั้งพระและคฤหัสถ์สามารถน้อมนำไปใช้ได้ในทุกระดับของการฝึกฝนตน (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2565 : 158-161)

6. ทฤษฎีมิมิกัตถประโยชน์ 4 หมายถึง หลักธรรมว่าด้วยประโยชน์ในปัจจุบัน หรือแนวทางการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จอย่างมั่นคงและสุจริตในทางโลก เป็นหลักการที่พระพุทธศาสนาเน้นให้คฤหัสถ์สามารถพึ่งตนเองและดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย ประการ ได้แก่ 1) อุภูฐานสัมปทา ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพสุจริต 2) อารักขสัมปทา การรู้จักรักษาทรัพย์และผลประโยชน์ที่ได้มา 3) กัลยาณมิตรตทา การคบหามิตรที่ดี เกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิต 4) สมชีวิตา การดำเนินชีวิตอย่างพอเหมาะพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อและไม่ขัดสน หลักธรรมข้อนี้สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับความสำเร็จในปัจจุบันควบคู่กับคุณธรรม อันเป็นพื้นฐานของชีวิตที่มั่นคงและยั่งยืน (ที.ปา. (ไทย) 11/27/252)

การวิจารณ์เชิงเปรียบเทียบ

หนังสือ “หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” ของพระมหาอุทตนา นรเชฎฐ มีความโดดเด่นในการอธิบายแนวคิดการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบและลุ่มลึก โดยมุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์จากภายในผ่านศีล สมาธิ และปัญญา จนถึงเป้าหมายสูงสุดคือการหลุดพ้นทางจิตใจ ผู้เขียนสามารถชี้ให้เห็นรากฐานทางพุทธปรัชญาที่ทำให้การพึ่งตนเองมิใช่เพียงการดำรงชีวิตอย่างพออยู่พอกิน แต่เป็นกระบวนการขัดเกลาตนเองอย่างต่อเนื่อง เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ซึ่งมุ่งเน้นการพึ่งตนเองในระดับชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม หนังสือเล่มนี้ได้สะท้อนให้เห็นทั้งจุดร่วมในเรื่องความพอประมาณและความรับผิดชอบต่อตนเอง และจุดต่าง

ในด้านเป้าหมาย โดยพระพุทธศาสนามุ่งสู่ความหลุดพ้นทางจิตใจ ขณะที่เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งสู่ความมั่นคงและยั่งยืนของสังคมในโลกปัจจุบัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

หนังสือ “หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” ได้นำเสนอแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นระบบและลุ่มลึก โดยชี้ให้เห็นรากฐานร่วมของการพึ่งตนเองที่เน้นความเพียร ความมีสติและการพัฒนาตนจากภายใน ควบคู่กับการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน หนังสือสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมเชิงจิตวิญญาณกับการดำรงชีวิตในสังคมร่วมสมัยได้อย่างกลมกลืน ทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่าของการพึ่งตนเองทั้งในมิติส่วนบุคคลและสังคม อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นแนวทางการสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนของชีวิตบนพื้นฐานคุณธรรมและปัญญา

การพัฒนาหนังสือเล่มนี้สามารถเพิ่มเติมกรณีศึกษาหรือประสบการณ์จริงจากชุมชนหรือบุคคลที่ประยุกต์ใช้หลักการพึ่งตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเสริมความชัดเจนในเชิงปฏิบัติ นอกจากนี้อาจสรุปประเด็นสำคัญท้ายบทในรูปแบบแผนภาพหรือสาระสังเขป เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและทบทวนเนื้อหาได้ง่ายยิ่งขึ้น การใช้ภาษาที่ปรับระดับให้เข้าถึงผู้อ่านทั่วไปมากขึ้นในบางตอน จะช่วยขยายกลุ่มผู้อ่านให้กว้างขึ้น และทำให้หนังสือเล่มนี้สามารถเป็นทั้งตำราทางวิชาการและคู่มือการดำเนินชีวิตที่นำไปใช้ได้จริงในสังคมปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์. (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 17).

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาพุทธณา นรเชฏฺโฐ. (2557). หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสำนักพิมพ์และสายส่งดวงแก้ว.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2538). ปรมัตถโชติกะ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2564). แนวคิดสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.